

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 11-441 групи
Спеціальності 013 початкова освіта
Спеціалізація: логопедія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Сердюк Альона Олексіївна
Керівник к.пед.н., доцентка Владимирова А.Л.
Рецензент к.пед.н., доцентка Щедролосоєва К.О.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	Теоретичні основи розвитку музичного слуху молодших школярів на уроках музичного мистецтва	6
	1.1. Психолого-педагогічні особливості розвитку музичного слуху в учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва	6
	1.2. Види музичного слуху	9
РОЗДІЛ 2	Методика розвитку музичного слуху молодших школярів	13
	2.1. Педагогічні умови розвитку музичного слуху в учнів початкової школи	13
	2.2. Аналіз практики розвитку музичного слуху учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва	21
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ	30
	Додаток А Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. З багатогранного спектра особистісних якостей учнів початкової школи, що проявляються в музично-творчій діяльності особливе значення набуває музикальність. Чим більше дитина приймає участь у різноманітній музичній діяльності, тим більше у неї досвід, який сприяє розвитку музикальності, вміння емоційно озиватися на музику. Музикальність – це диференційоване сприймання музики, яка тісно пов'язана з емоційною і слуховою стороною. Науковці умовно поділяють музичний слух на зовнішній і внутрішній. За допомогою зовнішнього слуху людина сприймає цілісний музичний образ. Внутрішній слух знаходить своє вираження в уявному музичному сприйманні.

Музикальність людини – це природний дар в сполученні музичних здібностей. До них відносяться музичний слух, емоційна чутливість на музику почуття ритму, музична пам'ять. Всі чотири здібності – це складні конструкції, кожна з яких складається із самостійних компонентів. Розвиток всіх компонентів здійснюється в настільки тісній взаємодії, що дає підставу об'єднати їх у групу й вважати її окремою самостійною здібністю.

На сучасному етапі все частіше піднімається питання про важливість розвитку різних видів музичного слуху. Активне формування музичних здібностей, творчих і виконавських навичок учнів початковій школі є одним із важливих факторів, що визначає успіх подальшого розвитку музичного слуху.

Розвиток музичного слуху учнів початкової школи сприяє накопиченню музично-слухового досвіду, музично-слухових уявлень, що допомагає учням усвідомлено відтворювати музичні твори. Музичний слух, як одну з унікальних людських здібностей вивчають психологи, фізіологи, педагоги, серед яких: О.Лобова, Е.Назайкинський,

Б.Теплов, В.Петрушин, Ю.Алієв, Т.Кібалова, О.Апраксіна, Л.Масол, О.Ростовський, Е.Печерська, Ю.Юцевич, В.Черкасов та ін.

В загальній проблемі розвитку музичного слуху в учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва виділений важливий напрям – проблема керування процесом музичного сприймання.

Наукові дослідження в області розвитку музичного слуху ведуться більш ніж сто років, але в музичній педагогіці залишаються нерозкритими питання, що стосуються класифікації видів слуху, теорії й методики його розвитку в дитячому віці. Дана обставина підтверджує визначення педагогічних умов у цій області.

Вищесказане визначило проблему нашого дослідження: **«Педагогічні умови розвитку музичного слуху молодших школярів».**

Мета дослідження: визначити педагогічні умови розвитку музичного слуху молодших школярів.

У відповідності з метою дослідження були висунуті наступні **завдання:**

1) проаналізувати психолого-педагогічну та загальнодидактичну літературу з проблеми дослідження і розкрити сутність поняття «музичний слух» у сучасній педагогіці;

2) вивчити психолого-педагогічні особливості розвитку музичного слуху в учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва;

3) розглянути види музичного слуху;

4) визначити педагогічні умови розвитку музичного слуху в учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва;

5) проаналізувати практику розвитку музичного слуху учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва.

Об'єкт дослідження – процес розвитку музичного слуху на уроках музичного мистецтва.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку музичного слуху на уроках музичного мистецтва.

У ході дослідження використовувалися три групи **методів**:

Теоретичні методи дослідження: вивчення й аналіз психолого-педагогічної та загальнодидактичної, літератури з метою визначення понятійного апарату; аналіз, порівняння й узагальнення педагогічної практики шляхом вивчення концептуальних авторських підходів до зазначеної проблеми.

Емпіричні методи дослідження: бесіди, спостереження, методи розвитку музичного слуху, вивчення й узагальнення результатів масового та індивідуального педагогічного досвіду, констатувальний експеримент.

Статистичні методи – кількісний та якісний аналіз даних експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження. Експеримент за темою дослідження проходив на базі виробничої педагогічної практики в Херсонському навчально-виховному комплексі «Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I - III ступенів» № 15.

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні основи розвитку музичного слуху молодших школярів на уроках музичного мистецтва

1.1. Психолого-педагогічні особливості розвитку музичного слуху в учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва

Вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі сприяє ознайомленню, сприйманню і засвоєнню учнями причин виникнення і розвитку музичного мистецтва в системному його поєднанні із різними науками та іншими видами мистецтв, творчої діяльності та емоційного ставлення до уроків музичного мистецтва. Це і є тією складовою художньо-естетичного циклу, що надає можливість молодшим школярам знайомитися й осягати духовні цінності людства як невід'ємну життєву частину світової музичної культури.

Основу концепції музичної педагогіки досліджували Е.Абдулін, Ю.Алієв, О.Апраксіна, Л. Безбородова, Д.Кабалевський, Е.Критська; музично-психологічні погляди на природу музичної діяльності В.Петрушин, Г.Тарасов, Б.Теплов, Е.Назайкинський; концепції музичної теорії та методики – О.Лобова, Л.Масол, І.Романюк, О.Ростовський, Е.Печерська, В.Черкасов та ін.

Впровадження педагогічних методів і прийомів в освітній процес завжди супроводжується гармонічним розвитком трьох сенсорних систем людського сприйняття – візуальної, що призначена для роботи в сполученні з оком людини, аудіальної – за допомогою якої людина чує та запам'ятовує джерело інформації та оптико-кінетичної системи, що являє собою виразні рухи обличчя і тіла, очей (міміка, пантоміміка, візуальний контакт).

Такий розвиток завжди був і залишається одним із призначень мистецтва, розвитку емоційно-духовних якостей людини. Особливо

актуальним постає питання про розвиток музичного слуху як потужного інструменту для вдосконалювання аудіальної системи людини.

Психологічний досвід дитини, його емоційна та мотиваційна сфери відрізняються від психіки дорослої людини, тому вікові особливості молодшого школяра мають принципове значення для вчителя-практика.

Психологічна й соціальна діагностика дітей молодшого шкільного віку має велике значення в розвитку музичного слуху, тому що, як стверджує В. Давидов та А.Маркова: «У процесі діяльності в молодшого школяра виникають головні психологічні новоутворення – змістовна рефлексія, аналіз і планування, які визначають якісні зміни, як пізнавальних процесів дитини, так і всієї її ... особистісної сфери» [7].

Розвиток музичного слуху на уроках музичного мистецтва в початковій школі є головним педагогічним завданням, для рішення якого в цьому віці складається цілий комплекс необхідних психологічних передумов.

Г.Тарасов приводить найбільш типові показники вікових психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку:

- моторна активність дозволяє дитині відобразити рухами тимчасову природу музики;
- сенсорно-перцептивна активність забезпечує слухове сприймання;
- інтелектуально-вольова активність сприяє правильному інтонуванню;
- мотивація та емоційно-виразна активність слугує емоційному сприйманню і переживанню в процесі слухання музики [17].

Музичний слух – це здібність людини розрізняти звуки за їхніми якісними характеристиками. В першу чергу – це звуковисотність, що становить основу музичного слуху. Здібність розуміти мову людини

свідчить про наявність здібності розрізняти звуки не тільки за тембром, але й за висотою звучання.

Слух має досить складну внутрішню структуру, але вміння відрізняти звуки за висотою звучання ще не означає наявність у людини саме музичного слуху. Головна специфічна особливість музичного слуху – це здібність «внутрішнього інтонування».

Традиційна перевірка музичного слуху в учнів початкової школи не завжди надає правильний результат у встановленні наявності здібностей до музичної діяльності. Іноді музичний слух, на перший погляд, здається точним, але згодом виявляється, що в учня або погана вокально-інтонаційна координація, або слабкорозвинена музична пам'ять.

Музичний слух – це не тільки акустичний слух, але й слух виразний. Цей природний для музичної педагогіки термін «виразний» найбільшою мірою характеризує естетичну якість музичного слуху, тобто саме те, що ми й називаємо музичним слухом у широкому змісті слова [18, с. 109].

З музичної теорії й практики відомо, що є люди, які володіють унікальним звуковисотним слухом, але немусичні, так само висока музикальність окремих людей може страждати від недостатньо розвинутого звуковисотного слуху.

Музичний слух у вузькому значенні цього слова особливо важливий в індивідуальному та колективному виконавстві, у відтворенні пісні, музичних творів, танцювальних рухів, що запам'яталися.

Музичний слух у широкому змісті слова спрямований на виявленні образності, розгортанні музичного змісту в часі й просторі; він спрямований на розкриття у звуковій матерії різноманітних зв'язків музики й життя.

Музичний слух у дітей початкової школи можна розвинути. Діти, які нечисто інтонують в більшості неуважні на уроках і це виступає негативним наслідком. Розвиток музичного слуху – це в першу чергу

розвиток уваги учнів, що концентрується при наявності зацікавленості дітей на уроках музичного мистецтва.

Отже, вчителям музичного мистецтва не треба «боятися» дітей зі слабо розвиненим природним музичним слухом, а навпаки звернути увагу на цих дітей, надати їм змогу відчувати багатство музичного світу, адже головне завдання – виховати інтерес до музичного мистецтва, вчити грамотно слухати й чути музичні звуки, тому що музика налаштовує людину на мислення, тому що головною метою художньо-естетичної освіти в закладах загальноосвітніх шкіл є «розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатності до сприймання, розуміння й творення художніх образів, потреб у художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні» [9].

1.2. Види музичного слуху

Музикальність людини обумовлена складною системою об'єктивних і суб'єктивних причин, що пов'язані із психічними властивостями особистості, які проявляються у характері, темпераменті, а також у загальних і спеціальних задатках щодо музичних здібностей.

Різні етапи музичного розвитку дитини характеризуються певними ознаками музикальності, що проявляються в різних взаємозв'язках і взаєминах. Звуковисотний слух закладає основу для розвитку мелодичного, гармонічного, поліфонічного слуху, що розвиваються і функціонують за більш складними законами. Музикальність дитини залежить від специфіки взаємозв'язку її структурних компонентів, тому головним завданням учителя музичного мистецтва є проведення діагностики початкового рівня розвитку музичного слуху в дитини в початковій школі.

Ю.Юцевич визначає термін «слух», як складну анатомо-фізіологічну систему організму.

Музичний слух – «здатність до створення і виконання музики на основі сприймання елементів музичної мови (висоти, сили, тривалості, тембру), а також функціональних зв'язків між ними (ладового почуття, почуття ритму, та різних видів слуху), аналізу співвідношення звуків, запам'ятовування та відтворення» [22, с. 247].

Перед викладачами музичного мистецтва виникає безліч проблем у вихованні й розвитку музичного слуху та музичних здібностей учнів із різним ступенем музикальності, тобто із різним музичним слухом. Одні діти з гарним мелодійним слухом, мають голос, інші абияк співають на декількох звуках. Обов'язковим є врахування вікових особливостей молодших школярів, тому що розвиток музичного слуху – це складне поняття і на уроках музичного мистецтва необхідно приділяти належну увагу розвитку всіх складових його сторін.

Б. Тепов констатує: «Все дети, даже с самыми исключительными данными музыкального слуха, учатся петь путем бесчисленных проб, в процессе которых у них, с одной стороны, создается умение владеть голосовым аппаратом, а с другой – вырабатываются музыкальные слуховые представления» [19, с.184].

Музичний звук має три основні якості: висоту, гучність, тембр. Гармонічно розвинений слух має звуковисотну, динамічну й темброву якість. Однак на початковому етапі навчання молодших школярів основою музичного розвитку виступає звуковисотний слух, що є цінним. Динамічна сторона слуху простіша для сприймання, тому головну увагу в початковій школі слід звернути на методи і форми удосконалення звуковисотного слуху.

Музичний слух є складним і багатогранним явищем, що має різні форми, різновиди, властивості та індивідуальні якості.

Розрізняють дві основні сторони музичного слуху:

1. Здібність слухового сприймання музики що звучить.

2. Внутрішня музична слухова уява та відтворення музики за цією слуховою уявою.

Це два психічні процеси (зовнішній і внутрішній музичний слух), за допомогою яких відбувається відображення оточуючого світу в свідомості людей (сприйняття явищ, предметів та їх уявлення).

Музичний слух є здібністю відчувати зв'язок між звуками, запам'ятовувати та відтворювати їх, сприймати звуки не як випадкові сполучення, а розуміти їхній зміст, усвідомлювати їхнє художнє значення.

Отже, музичний слух – це складне природне явище, що складається із взаємозалежних компонентів. Розрізняють наступні види музичного слуху:

- *абсолютний слух* - це можливість безпомилково визначати висоту звуку. Основою такої здібності є сильний розвиток довгострокової пам'яті на тембр і висоту звуків. Вважається, що такий вид музичного слуху є вродженим.

- *відносний слух* – це практично придбана здібність безпомилково визначати і відтворювати звук, інтервал та ін.

- *внутрішній слух* – це можливість чути й зіставляти музичні звуки в запису або напам'ять, не відтворюючи їх ніяким пособом.

- *інтонаційний слух* поділяється:

- а) на звуковисотний, що надає можливість, зіставляючи звуки, відчувати та відтворити їх;

- б) на мелодійний, що надає повне сприймання мелодії, а не тільки її окремих фрагментів.

- *ладовий слух* – уміння чути, розділяти й визначати ладово-тональну різницю.

- *гармонічний слух* – це здібність підбору акомпанементу до мелодії, вміння аналізувати багатоголосну музику.

- *поліфонічний слух* – це здібність відокремлювати звуки різних інструментів, що грають в ансамблі один музичний твір.

- *ритмічний слух* – це здатність чути музичні звуки й миттєво їх відтворювати в руховій діяльності.

- *тембровий слух* – це здібність, що надає можливість розрізняти забарвлення і характер звучання того або іншого голосу або інструмента.

- *фактурний слух* – це можливість відчувати характер музики та нюанси композиції.

Особливим видом слуху людини є вокальний слух, «який включає звуковисотний, динамічний, тембровий, ритмічний слух... Педагогічний вокальний слух дозволяє не тільки оцінювати, але й, свідомо контролюючи, удосконалювати якість звучання голосу учня в процесі вокального навчання» [22, с. 44].

Отже, за нашими спостереженнями саме музичний слух є явищем надзвичайно складним і багатогранним. В одних учнів, які мають розвинений інтонаційний слух, слабкіше розвинене почуття метроритму, в інших дітей краще розвинений гармонічний слух, але менш чутливий мелодичний та ін. Тому якість музичного слуху визначається рівнем розвитку всіх його видів і форм роботи з ним.

РОЗДІЛ 2

Методика розвитку музичного слуху молодших школярів

2.1. Педагогічні умови розвитку музичного слуху в учнів початкової школи

Підвищення рівня розвитку музичного слуху молодших школярів, обумовлено такими показниками, як здатність уважно та зосереджено вслухуватися в музику, аналізувати її, відзначати засоби музичної виразності та знаходити яскраві музичні образи в почутому музичному творі. Для вчителя музичного мистецтва важливо розвивати в учнів уміння самостійно визначити зміст музичних фрагментів, звучання знайомої мелодії, а також розвивати спробу інтонування малознайомої мелодії, що розвиває творчу активність.

Експериментальне дослідження проводилось під час педагогічної практики в Херсонському навчально-виховному комплексі «Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I - III ступенів» № 15.

В експерименті брали участь учні 1-х класів. Учні 1-А класу – експериментальний клас (ЕК), учні 1-Б класу – контрольний клас (КК). Перед проведенням експерименту були розроблені музичні ритмічні вправи, дидактичні ігри. Учням були запропоновані музичні дидактичні казки та запитання за програмою уроків з музичного мистецтва. Система запитань розроблялася з метою активізації учбової діяльності як індивідуальної так і для груп або цілого класу, що в певній мірі сприяє розвитку музичного слуху молодших школярів.

Фундаментом нової парадигми освіти, що формується сьогодні в педагогічній науці, виступають гуманістичні ідеї, пов'язані з педагогікою співробітництва, забезпеченням сприятливих умов для самореалізації кожної особистості. Це вимагає особистісно-зорієнтованого підходу до процесу підготовки майбутнього вчителя,

пошуку таких педагогічних технологій, які максимально сприяли б формуванню соціально активної, творчої особистості, здатної до самостійної регуляції власної педагогічної діяльності [8, с. 16].

За нашим спостереженням необхідним етапом було виділити ті *критерії та завдання*, за допомогою яких в учнів початкової школи якнайкраще буде розвиватися музичний слух.

По-перше, це *ладове відчуття*, за допомогою якого в учнів підвищується увага; діти емоційно впізнають знайомій мелодії за фрагментами та вчаться висловлювати свої думки про музику різного характеру.

По-друге, це *музично-слухові уявлення*, а саме: спів знайомої мелодії із супроводом і без акомпанементу, спів малознайомої мелодії після декількох прослуховувань із акомпанементом і без акомпанементу супроводу

По третє, це *почуття ритму*: оплески, ляскання по колінах, щиглі, гра на музичних та шумових інструментах, відтворення ритмічного рисунку за партитурою.

В процесі проведення діагностики учням були запропоновані музично-дидактичні ігри за означеними критеріями.

Завдання №1. Учням пропонувалося впізнати знайому мелодію за фрагментом.

Завдання №2 полягало в співі незнайомої мелодії із супроводом і без супроводу.

Завдання №3 містило в собі відтворення ритмічних рисунків в оплесках, у притупуваннях, відтворення заданого ритмічного рисунку на музичних та шумових інструментах.

Критерії розвитку музичного слуху дітей молодшого шкільного віку ми розглядали через визначення рівнів: високого, середнього й низького.

Ладове почуття

Високий:

- учні здатні уважно й зосереджено вслухатися в музику, аналізувати її, відчувати засоби музичної виразності; знаходити яскраві музичні образи в почутому музичному творі; вони вміють самостійно визначити звучання знайомої мелодії, і уміння самостійно інтонувати малознайому мелодію.

Середній:

- учні мають нестійку увагу; не завжди правильно визначають засоби музичної виразності; за допомогою вчителя правильно визначають емоційний зміст музичного твору або фрагменту.

Низький:

- учні не емоційні, вони не можуть відразу знаходити яскраві образи в почутому музичному творі, вони не здатні до самостійного мислення; музика не викликає ніяких вражень; в процесі слухання музики дитина відволікається.

Музично-слухові уявлення

Високий:

- це інтонаційно-точне виконання мелодії, звуків; точне безпомилкове визначення напрямку мелодій, інтервалів; самостійне інтонування нової мелодії.

Середній:

- це не зовсім точне інтонаційне виконання мелодії, звуків; учень допускає помилки при інтонуванні.

Низький:

- учень співає на одній висоті, не може визначити напрям мелодії; невпевнено виконує завдання учителя.

Почуття ритму

Високий:

- це точне, безпомилкове відтворення ритмічного рисунка (оплески, притупування, гра на музичних інструментах); здібність правильно визначити ритм у заданій послідовності музичних фрагментів; здібність до музично-творчої уяви.

Середній:

- це відтворення ритмічного рисунка з помилками, але правильне визначення ритму, у заданій послідовності музичних фрагментів, за допомогою учителя.

Низький:

- це неправильне відтворення ритмічного рисунка; учень плутається у метричному виконання; відсутність самостійності, невміння визначити ритм у заданій послідовності музичних фрагментів; учень неуважний, відволікається.

Ми використовували наступні методи: спостереження, порівняння, анкетування, бесіда, аналіз.

Завдання констатувального експерименту дослідження

1) провести спостереження за учнями 1 класу на уроках музичного мистецтва;

2) провести бесіду з учнями для виявлення їхніх музичних інтересів;

3) провести діагностику за вищевказаним критерієм, визначити рівень розвитку музичних здібностей у дітей експериментального і контрольного класів.

Спостереження на уроках музичного мистецтва дозволило нам зробити наступні висновки:

- молодші школярі із задоволенням відвідують уроки музичного мистецтва. В силу своїх вікових особливостей вони залишаються ще в

рамках ігрового моменту. Застосування ігрової форми, використання музично-дидактичних ігор дозволяє підтримувати в дітей інтерес до музичної діяльності.

- в процесі бесіди були виявлені музичні інтереси молодших школярів;

- для проведення діагностики нами були розроблені контрольні творчі завдання й підібрані відповідні критерії до них. Кожне завдання оцінювалося відповідно до високого, середнього і низького рівня.

Підвищення рівня розвитку музичного слуху молодших школярів, обумовлено такими показниками, як здатність уважно та зосереджено вслухуватися в музику, аналізувати її, відзначати засоби музичної виразності та знаходити яскраві музичні образи в почутому музичному творі. Для вчителя музичного мистецтва важливо розвивати в учнів уміння самостійно визначити зміст музичних фрагментів, звучання знайомої мелодії, а також розвивати спробу інтонування малознайомої мелодії, що розвиває творчу активність.

За нашим спостереженням необхідним етапом було виділити ті критерії та завдання, за допомогою яких в учнів початкової школи якнайкраще буде розвиватися музичний слух.

По-перше, це *ладове відчуття*, за допомогою якого в учнів підвищується увага; діти емоційно впізнають знайомій мелодії за фрагментами та вчаться висловлювати свої думки про музику різного характеру.

По-друге, це музично-слухові уявлення, а саме: спів знайомої мелодії із супроводом і без акомпанементу, спів малознайомої мелодії після декількох

прослуховувань із акомпанементом і без акомпанементу супроводу

По третє, це почуття ритму: оплески, ляскання по колінах, щиглі, гра на музичних та шумових інструментах, відтворювання ритмічного рисунку за партитурою.

В процесі проведення діагностики учням були запропоновані музично-дидактичні ігри за означеними критеріями.

Завдання №1. Учням пропонувалося впізнати знайому мелодію за фрагментом.

Завдання №2 полягало в співі невідомої мелодії із супроводом і без супроводу.

Завдання №3 містило в собі відтворення ритмічних рисунків в оплесках, у притупуваннях, відтворення заданого ритмічного рисунку на музичних та шумових інструментах.

Критерії розвитку музичного слуху дітей молодшого шкільного віку ми розглядали через визначення рівнів: високого, середнього й низького.

Ладове відчуття

Високий:

- учні здатні уважно й зосереджено вслухатися в музику, аналізувати її, відчувати засоби музичної виразності; знаходити яскраві музичні образи в почутому музичному творі; вони вміють самостійно визначити звучання знайомої мелодії, і уміння самостійно інтонувати малознайому мелодію.

Середній:

- учні мають нестійку увагу; не завжди правильно визначають засоби музичної виразності; за допомогою вчителя правильно визначають емоційний зміст музичного твору або фрагменту.

Низький:

- учні не емоційні, вони не можуть відразу знаходити яскраві образи в почутому музичному творі, вони не здатні до самостійного

мислення; музика не викликає ніяких вражень; в процесі слухання музики дитина відволікається.

Музично-слухові уявлення

Високий:

- це інтонаційно-точне виконання мелодії, звуків; точне безпомилкове визначення напряму мелодій, інтервалів; самостійне інтонування нової мелодії.

Середній:

- це не зовсім точне інтонаційне виконання мелодії, звуків; учень допускає помилки при інтонуванні.

Низький:

- учень співає на одній висоті, не може визначити напрям мелодії; невпевнено виконує завдання учителя.

Почуття ритму

Високий:

- це точне, безпомилкове відтворення ритмічного рисунка (оплески, притупування, гра на музичних інструментах); здібність правильно визначити ритм у заданій послідовності музичних фрагментів; здібність до музично-творчої уяви.

Середній:

- це відтворення ритмічного рисунка з помилками, але правильне визначення ритму, у заданій послідовності музичних фрагментів, за допомогою учителя.

Низький:

- це неправильне відтворення ритмічного рисунка; учень плутається у метричному виконання; відсутність самостійності, невміння визначити ритм у заданій послідовності музичних фрагментів; учень неуважний, відволікається.

Ми використовували наступні методи: спостереження, порівняння, анкетування, бесіда, аналіз.

Завдання констатувального експерименту дослідження

1) провести спостереження за учнями 1 класу на уроках музичного мистецтва;

2) провести бесіду з учнями для виявлення їхніх музичних інтересів;

3) провести діагностику за вищевказаним критерієм, визначити рівень розвитку музичних здібностей у дітей експериментального і контрольного класів.

Спостереження на уроках музичного мистецтва дозволило нам зробити наступні висновки:

- молодші школярі із задоволенням відвідують уроки музичного мистецтва. В силу своїх вікових особливостей вони залишаються ще в рамках ігрового моменту. Застосування ігрової форми, використання музично-дидактичних ігор дозволяє підтримувати в дітей інтерес до музичної діяльності.

- в процесі бесіди були виявлені музичні інтереси молодших школярів;

- для проведення діагностики нами були розроблені контрольні творчі завдання й підібрані відповідні критерії до них. Кожне завдання оцінювалося відповідно до високого, середнього і низького рівня.

Педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості [6].

Таким чином, в результаті вивчення психолого-педагогічних досліджень, досвіду вчителів музичного мистецтва нами були визначені педагогічні умови розвитку музичного слуху в учнів початкової школи:

- урахування вікових особливостей молодших школярів стосовно розвитку музичного слуху;

- темпоритм уроку та своєчасна зміна музичної діяльності на уроках музичного мистецтва;
- підтримка інтересу учнів до уроків музичного мистецтва засобами музично-дидактичних ігор;
- індивідуальний та диференційований підхід до розвитку музичного слуху в молодших школярів (*ладове відчуття, музично-слухові уявлення почуття ритму*).

2.2. Аналіз практики розвитку музичного слуху учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва

Наше експериментальне дослідження направлено на визначення педагогічних умов розвитку музичного слуху. Освітній процес передбачає систематичне звертання до пройденого матеріалу на більш складному рівні, зміні різних етапів роботи на уроках музичного мистецтва, що дозволяє підтримувати увагу молодших школярів.

В відповідності із цим нами був спеціально підібраний матеріал. За допомогою якого учні із задоволенням відповідали на запитання, в процесі чого у них на більш високому рівні розвивалися: ладове відчуття, музично-слухові уявлення почуття ритму.

1) Донести учням поняття *ладове відчуття*, «лад» допомогла казка А.Владимирової «Гармонія».

«Жили-були дві сестрички. Вони були рідними, але зовсім не схожими одна на одну. Одну звали Гармонія, а другу Дисгармонія. Від батьків дівчаткам дістався великий спадок: два королівства з прилеглими до них землями.

Дуже важко було Гармонії доглядати свої маєтки, але вона тримала все в чистоті і порядку. Не схожа на неї була Дисгармонія. Тільки залишить її Гармонія саму, як тут же утворювався гармидер і

безлад. Минали роки і Гармонія вирішила, що треба навчити сестру жити правильно, охайно, злагоджено.

Одного дня Гармонія сказала Дисгармонії: «Сестричко, ти вже доросла і повинна мені допомагати, Я поїду на деякий час у інший маєток, а ти залишишся тут і доглядатимеш за господарством». Сказала та й поїхала...

Минув час, повернулася Гармонія додому і не могла повірити своїм очам. Перед нею стояла сестра, яку вона зразу не впізнала»...

Учитель: «Діти, як ви уявляєте, що сталося?»

Учні пропонують свої версії продовження казки, після чого вчитель продовжує: «На Дисгармонії був спортивний одяг, який одягають футболісти, на шиї – краватка, на руках довгі шкарпетки і чоботи, а на ногах – рукавички. Але Гармонія була здивована ще більше, коли вийшла у садочок і побачила нісенітницю: (учитель показує малюнок). На зеленій галявині росло дивне дерево, яке рясно вродило хлібом, на ньому у гнізді щойно вилупились рибенятка, з дупла виглядає голодне козеня, а під деревом стоїть здивований Сніговик, який ледве не розтанув, побачивши як над ним пролітає корова.

Майже місяць працювала Гармонія для того, щоб навести лад у маєтку.

Відтоді так і повелося на все життя: коли відсутня Гармонія, починає панувати безлад і Дисгармонія».

Питання

Що таке гармонія?

Що таке дисгармонія?

Чи можна обійтись в музиці без гармонії?

Чи можна обійтись без гармонії в житті?» [5, с. 36 – 37].

2) Розвиток *музично-слухових уявлень* допомагає учням дізнатися про можливість музики відобразити навколишній світ, у дітей розвиваються мислення і пам'ять, створюються сприятливі умови для

емоційного спілкування з навколишнім світом. Ми запропонували учням музично-дидактичну гру «Пустотливий вітерець».

Учитель: Доки ми вчили пісню «Друзі» пролетів вітерець і станцював із словами віршика про сонечко. Все переплуталося. Що робити? Уважно прочитайте текст і допоможіть сонечку заспівати свою пісеньку.

Учні імпровізують свої мелодії за текстом, який необхідно прочитати вірно.

(учні переставляють слова)

Ой, як світить сонечко *й вітер*,

Ой, як світить сонечко

ласкаве,

Навкруги усе таке *ласкаве!*

Навкруги усе таке

цікаве!

Я вітаю *сонце в світі жити*

Я вітаю сонце й вітер,

Як чудово *цікаве*

Як чудово в світі жити!

(В. Гвоздій)

3) Для розвитку *почуття ритму* в учнів початкової школи ми ми провели

гру-дует «Веселий-працьовитий», а також музично-ритмічні вправи з дерев'яними ложками.

«Веселий-працьовитий»

Хід гри:

Клас поділяється на 2 групи. Одна група – луна веселого дятла, друга група – луна працьовитого дятла. Обираються два учні – ведучі груп. Вони отримують шумові інструменти: тріскачки й ложки. По черзі учні демонструють характери веселого й працьовитого дятлів. Після трьох прикладів ведучі змінюються. Учні працюють по двоє. У кожному ритмічному дуеті обирається кращий.

Музично-ритмічні вправи з дерев'яними ложками

Учитель: Ложка може виступати не тільки предметом столового прибору, а ще й музичним інструментом. Сьогодні ми виконаємо ритмічну вправу за допомогою дерев'яних ложок.

Розучування команд:

а) Увага! (вступ) Учні тримають ложки в кожній руці перед собою.

б) спинками ложок відбивають ритм:

та-та (прямі удари ложками перед собою, руки зігнуті в ліктях);

ті-ті-ті (ковзні удари ложками перед собою, руки зігнуті в ліктях).

в) спинками ложок відбивають ритм:

ті-ті-ті (ковзні удари ложками перед собою, руки зігнуті в ліктях);

та-та (прямі удари ложками перед собою, руки зігнуті в ліктях).

(елементи б, в повторюються два рази)

г) ті-ті-та (удари ложками ліворуч, руки витягнуті вперед);

ті-ті-та (удари ложками перед собою, руки витягнуті вперед);

ті-ті-та (удари ложками праворуч, руки витягнуті вперед);

ті-ті-та (удари ложками перед собою, руки витягнуті вперед);

(елементи г повторюються два рази)

д) та-та-та (синхронні прямі удари ложками - tutti).

Після розучування ритмічних рухів вправа виконується під акомпанемент українського народного танцю «Гопак».

Отже, створення ігрових ситуацій, використання прийомів наочного зображення висоти звуків (рухом руки або вказівки)

активізують розвиток музичного слуху. Поряд із загальнодидактичними (метод наочності, словесний метод та інші), ми використовували методи, які склалися в музичній педагогіці й спрямовані на розвиток музичного слуху, здібностей молодших школярів: метод творчих завдань, метод створення ситуацій творчого польоту й метод проблемної ситуації; активні методи навчання, ігрові методи – рольові, сюжетні, імітаційні, ілюстративні, метод внутрішнього інтонування, порівняльного аналізу.

У процесі всього експерименту нами широко використовувалися картки, малюнки, музично-дидактичні ігри та інші наочні приладдя.

На кожному уроці музичного мистецтва використовувалися такі словесні методи, як бесіда, обговорення характеру музики, узагальнення, аналіз виконання творчих завдань дітьми.

Таким чином, розвиток у дітей основних музичних здібностей: ладового почуття, музично-слухових уявлень, ритмічного слуху здійснювалися різними методами й засобами, в тому числі й за допомогою музично-дидактичних ігор і посібників. Розроблений нами науково-методичний комплекс показав ефективність введення музично-дидактичних ігор для розвитку музичного слуху молодших школярів.

ВИСНОВКИ

1) Проаналізувавши психолого-педагогічну та загальнодидактичну літературу з проблеми нашого дослідження розкрито сутність поняття «музичний слух» у сучасній педагогіці.

Музичний слух дозволяє людині розрізняти звуки за їхніми якісними характеристиками. В першу чергу – це звуковисотність, що становить основу музичного слуху, ладове відчуття, музично-слухові уявлення, почуття ритму. Здібність розуміти мову людини свідчить про наявність здібності розрізняти звуки не тільки за тембром, але й за висотою звучання.

2) Нами обґрунтовані психолого-педагогічні особливості розвитку музичного слуху в учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва. Інтерес до музичного мистецтва, грамотність слухання і відчуття музичних звуків налаштовує людину на мислення, що є головною метою художньо-естетичної освіти, особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатності до сприймання, розуміння й творення художніх образів, потреб у художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні.

3) В нашому дослідженні ми розглянули наступні види музичного слуху:

- абсолютний слух;
- відносний слух;
- внутрішній слух;
- інтонаційний слух;
- ладовий слух;
- гармонічний слух ;
- поліфонічний слух ;
- ритмічний слух ;
- тембровий слух ;

- фактурний слух.

4) визначено педагогічні умови розвитку музичного слуху в учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва.

- урахування вікових особливостей молодших школярів стосовно розвитку музичного слуху;

- темпоритм уроку та своєчасна зміна музичної діяльності на уроках музичного мистецтва;

- підтримка інтересу учнів до уроків музичного мистецтва засобами музично-дидактичних ігор;

- індивідуальний та диференційований підхід до розвитку музичного слуху в молодших школярів (ладове відчуття, музично-слухові уявлення почуття ритму).

5) Нами проаналізовано практику розвитку музичного слуху учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва і доведено, що поряд із загальнодидактичними методами (метод наочності, словесний метод) необхідно використовували методи, які склалися у музичній педагогіці й спрямовані на розвиток музичного слуху молодших школярів, таких як: метод творчих завдань, метод створення ситуацій творчого польоту й метод проблемної ситуації; активні методи навчання, ігрові методи – рольові, сюжетні, імітаційні, ілюстративні, метод внутрішнього інтонування, порівняльного аналізу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми і є одним із перспективних напрямів даного питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Э.Б. Методика музыкального образования: учебное пособие. Москва: Музыка. 2006. 336 с.
2. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе: учебное пособие. Москва: Просвещение. 1983. 224 с.
3. Безбородова Л.А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие для студентов музыкального факультета педвузов. Москва: Издательский центр «Академия», 2002. 416 с.
4. Виготський Л.С. Педагогічна психологія / под. ред. В.В.Дисидентка. Москва: Педагогіка, 1991. 480 с.
5. Владимірова А. «Перлинки-звідусільки» Естетичне виховання дітей засобами національного пісенного фольклору. Навчально-методичний посібник. Херсон: Грінь Д. С. 2013. 136 с.
6. Голубова Г.В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів [Інтернет ресурс] rusnauka.com/9_NND_2012/...
7. Давыдов В., Маркова А. Развитие мышления в школьном возрасте // Возрастная и педагогическая психология: Тексты / Сост. и комент. Е.И. Исенина. Москва: 1992. С. 134.
8. Зязюн І.А. Виховання естетичної культури школярів Київ: ІЗМН, 1998. 156с.
9. Кібалова Т.В. Музично-естетична освіта і виховання в навчальних заставах освіти області в 2018–2019 навчальному році: інструктивно-методичний аркуш МОІППО, 2018. 48 с.
10. Лобова О. Музично-творчий розвиток молодших школярів засобами музично-рухливої діяльності. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. 2016. № 2. С.109-113.
11. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: методичний посібник. Харків: Мадрид. 2015. 176 с.

12. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : методичний посібник. Харків: Мадрид, 2015. 176 с.
13. Петрушин В. И. Музыкальная психотерапия Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. 2000. 76 с.
14. Печерська Е. П. Уроки музики в початковій школі Київ: Либідь. 2001. 271 с.
15. Романюк І. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 280 с.
16. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі. Тернопіль: Богдан, 2000. 216с.
17. Тарасов Г. Музыкальная психология // Спутник учителя музыки Сост. Т. Чельшева. С. 41.
18. Тарасов Г.С. Психология музыкального сприйнятия школьников // Спутник учителя музыки / Сост. Т.В. Чельшева. Москва: Проект, 1993. 136с.
19. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2-х томах. Т.1. Москва: Педагогика, 1985. 328 с.
20. Турчин Т.М. Форма музичного навчання за різновидами музичної діяльності молодших школярів. [Електронний ресурс] Режим доступу URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search> (Дата звернення : 05.10.2020)
21. Черкасов В. Теорія і методика музичної освіти: навчальний посібник Київ: ВЦ «Академія», 2016. 240.
22. Юцевич Ю. Музыка. Словник-довідник. Тернопіль: Богдан, 2003. 352 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, **Сердюк Альона Олексіївна**, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

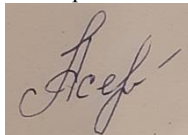
– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

_____ (підпис)

_____ (ім'я, прізвище)

